

EMPRESA, CULTURA I TECNOLOGIA. ELS GIL DEL GAS

Antoni Roca Rosell
antoni.roca-rosell@upc.edu

RODRIGO Y ALHARILLA, Martín (2010) *La familia Gil. Empresarios catalanes en la Europa del siglo XIX*, Barcelona, Fundación Gas Natural, 232 p. (Biblioteca de Historia del Gas, 4) [ISBN 978-84-614-2739-0].

Els “Gil del Gas” són, sens dubte, un cognom de referència quan es parla d’una família d’empresaris catalans d’èxit. Sempre es destaca el fet que un d’ells, Pau Gil Serra (1816-1896), establís com a herència la construcció d’un nou hospital públic a Barcelona, per oferir instal·lacions modernes a l’hospital de la ciutat, és a dir, l’Hospital de la Santa Creu, que passà a denominar-se Hospital de la Santa Creu i de Sant Pau, encara que es coneix com Hospital de Sant Pau. És clar que el “sant Pau” és en honor al mecenes. L’edifici, projectat per Lluís Domènech i Montaner el 1905, ha deixat recentment de ser hospital, però és des de 1997 Patrimoni de la Humanitat segons UNESCO. Val a dir que el procés de construcció del nou hospital no fou senzill, començant per les discussions entre els marmessors testamentaris de Gil i l’administració de l’Hospital, que foren complicades i llargues, però el resultat és que el nou Hospital de la Ciutat Comtal, inaugurat el 1930, va ser possible gràcies a una donació d’un burgès adinerat... Els diners de la família venien, en part, dels beneficis obtinguts de l’empresa subministradora de gas de Barcelona.

El llibre de Martín Rodrigo ens presenta la primera aproximació de conjunt a la trajectòria d’aquesta família. No cal dir que els estudis que s’han portat a terme sobre la història del gas a Catalunya i Espanya ja n’havien tractat diferents aspectes, però mancava un treball com el que ara ha publicat la Fundació Gas Natural. Hem de dir, per començar, que una conclusió de la lectura del llibre de Martín Rodrigo és que el negoci del gas no fou, ni molt menys, l’únic en el que estigueren implicats. En realitat, veiem que l’estratègia desenvolupada per les diferents generacions de la família fou diversificar els negocis, de manera que el fracàs en algun d’ells es compensà amb el bon funcionament dels altres.

El llibre de Rodrigo analitza en detall “els altres” negocis dels Gil, potser per complementar el que fins ara sabíem sobre la família, principalment a través dels treballs de Mercedes Arroyo i de Pere A. Fàbregas. Rodrigo ha treballat en diversos arxius, però s’ha de destacar el fet que hagi emprat l’arxiu particular de la família Gil, cosa que dona una gran rellevància al seu treball. Com explica en el pròleg, ell estava interessat inicialment en l’activitat bancària de la família, però, en entrar en contacte amb la Fundació Gas Natural, rebé l’encàrrec de portar a terme una investigació global sobre l’activitat econòmica de la família.

Rodrigo comença mencionant el llibre de Jaume Vicens Vives i Montserrat Llorens, *Industrials i polítics del segle XIX* (1958), on els autors pretenien fer una biografia col·lectiva dels empresaris catalans, assenyalant les estratègies polítiques complementàries a la seva activitat econòmica. *Industrials i polítics* té, com totes les obres pioneres, força limitacions, per exemple, en el ventall de camps en el que foren actius els empresaris catalans. Rodrigo sembla excusar-se per l’estructura biogràfica del seu treball, però com ell mateix diu, hi ha moltes opcions per a la biografia, no necessàriament ha de consistir en una apologia (o un libel) dels biografiats. Hi ha posicions equilibrades, sense deixar de ser apassionades, tot i ser treballs històrics.

Si hem de manifestar una crítica al llibre de Rodrigo és que el seu plantejament, volent ser objectiu, no incorpora una tesi prou contundent sobre l’experiència dels Gil. Ens manca, per exemple, un terme comparatiu amb altres sagues empresarials contemporànies, tot i que en menciona moltes relacions i vinculacions. D’altra banda, els Gil foren homes d’empresa, però també enginyers i artistes. No acaba de precisar quins estudis seguiren els enginyers¹, parla poc de les opcions artístiques...

L’estudi de Rodrigo, que està compost d’11 capítols, s’inicia amb l’activitat del que es pot considerar fundador de la nissaga moderna, Pere Gil Babot, nascut a Tarragona el 1783 i mort a Barcelona el 1853. Ell fou una vertadera guia per als seus descendents. En efecte, essent fill d’un mestre d’obres, portà a terme els primers negocis en el comerç, primer a Tarragona, després a Ciutat de Mallorca i, finalment, a Barcelona. Arribà a ser propietari de 12 vaixells, i participar en altres 30. Amèrica i amb Sant Petersburg foren les

1 En aquest sentit, cal recordar el treball de Mercedes Arroyo al volum IV (2000) de *Quaderns*, on explicava que al menys un dels germans -Claudi- era titulat de l’École Centrale des Arts et Manufactures de París.

destinacions principals. Pere Gil i Babot era un militant liberal, que participà en la Milícia Nacional el 1834 i fou diputat a Corts el 1836. Amb aquesta i altres responsabilitats polítiques, Gil i Babot establí moltes relacions que li facilitaren molts negocis.

El diner guanyat en el comerç fou arriscat en la indústria, en empreses tan pioneres com el gas el 1842 (que fou la primera a Espanya, entre les primeres a Europa), però també provà sort en la canalització de l'Ebre (sense aconseguir arribar a una solució viable) o en una empresa minera –iniciativa francesa– que pretenia explotar les riqueses del Pirineu català i aragonès (riqueses que resultaren molt migrades). Tanmateix, una de les accions més rendibles fou l'empresa de sal del Principal de Catalunya. Aquest monopoli, compartit entre diversos socis, donà beneficis molt importants.

Rere Pere Gil Babot, trobem els seus fills i nebots, etc., dues o tres generacions fins a principi del segle XX, que aprofundiren en els negocis que realment funcionaren i evitaren tenir massa pèrdues en els altres. Els descendents de Pere Gil Babot consagraren l'expansió de l'empresa a diferents localitats espanyoles, i també la internacionalització de l'empresa (en el sentit genèric) familiar creant una banca a París, no només per finançar les pròpies operacions sinó també per finançar-ne d'altres i aconseguir els corresponents beneficis. El banc dels Gil fou creat el 1846 pel fill més gran, Pere Gil Serra (1814-1867). En els anys anteriors, el seu pare el va situar representant els interessos de la família en diverses empreses, singularment a la Sociedad Catalana para el Alumbrado de Gas, primera empresa gasista a Espanya, on la iniciativa i direcció tècnica estava a càrrec del francès Charles Lebon. Segons que sembla, Pere Gil i Serra buscà obrir-se camí pel seu compte i decidí obrir una casa de banca a París, ciutat on s'havia format. La banca es desenvolupà prou bé i a la mort de Pere fou el seu germà Pau qui el substituï.

Les històries de la família, fins als seus descendents del segle XX, són apassionants i ens permeten conèixer un vessant del nostre patrimoni cultural -la història empresarial- sobre el qual es parla molt, però potser sense partir de la història "real" de l'experiència de famílies com els Gil.

Com a comentari final, apuntem que el llibre no té un índex de noms propis que seria molt útil per seguir l'entorn social dels Gil, una porció molt rellevant, ens sembla, de la burgesia catalana i espanyola. El llibre és il·lustrat, amb imatges en molts casos molt eloqüents, i també ens ofereix quadres informatius d'un gran interès. Potser també hauria estat útil un quadre (o arbre) genealògic del clan familiar, que ajudaria a tenir-ne present l'àbast global i derivacions.